

**Perubahan Amalan Ritual Miring dalam Masyarakat Iban di Kanowit,
Sibu, Sarawak**

Nik Azma Binti Nik Day

**Sarjana Sains Sosial
2018**

Perubahan Amalan Ritual Miring dalam Masyarakat Iban di Kanowit, Sibul,
Sarawak

Nik Azma Binti Nik Day

Tesis yang dikemukakan
Bagi memenuhi keperluan untuk ijazah Sarjana Sains Sosial
(Antropologi & Sosiologi)

Fakulti Sains Sosial
UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK
2018

UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK

Grade: _____

Please tick (✓)

Final Year Project Report

Masters

PhD

DECLARATION OF ORIGINAL WORK

This declaration is made on the 1st day of October 2018.

Student's Declaration:

I Nik Azma Binti Nik Day, 15020360, Faculty of Social Sciences and Humanities hereby declare that the work entitled, **Perubahan Amalan Ritual Miring dalam Masyarakat Iban di Kanowit, Sibul, Sarawak** is my original work. I have not copied from any other students' work or from any other sources except where due reference or acknowledgement is made explicitly in the text, nor has any part been written for me by another person.

1st October 2018

Nik Azma Binti Nik Day (15020360)

Supervisor's Declaration:

I Elena Gregoria Chai Chin Fern hereby certifies that the work entitled **Perubahan Amalan Ritual Miring dalam Masyarakat Iban di Kanowit, Sibul, Sarawak** was prepared by the above named student, and was submitted to the Faculty of Social Sciences and Humanities as a full fulfillment for the conferment of Master of Social Science, and the aforementioned work, to the best of my knowledge, is the said student's work

Received for examination by: _____

(Elena Gregoria Chai Chin Fern)

Date: _____

1st October 2018

Dr. Elena Chai
Pensyarah Kanan
Fakulti Sains Sosial
Universiti Malaysia Sarawak
94300 Kota Samarahan

I declare this Project/Thesis is classified as (Please tick (√)):

- CONFIDENTIAL**(Contains confidential information under the Official Secret Act 1972)*
 RESTRICTED (Contains restricted information as specified by the organisation where research was done)*
 OPEN ACCESS

Validation of Project/Thesis

I therefore duly affirmed with free consent and willingness declared that this said Project/Thesis shall be placed officially in the Centre for Academic Information Services with the abide interest and rights as follows:

- This Project/Thesis is the sole legal property of Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS).
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to make copies for the purpose of academic and research only and not for other purpose.
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to digitise the content to for the Local Content Database.
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to make copies of the Project/Thesis for academic exchange between Higher Learning Institute.
- No dispute or any claim shall arise from the student itself neither third party on this Project/Thesis once it becomes sole property of UNIMAS.
- This Project/Thesis or any material, data and information related to it shall not be distributed, published or disclosed to any party by the student except with UNIMAS permission.

Student's signature
(1st October 2018)

Supervisor's signature:
(1st October 2018)

Current Address:
Kampung Tandak, Pangkal Meleret,
18500 Machang, Kelantan Darul Naim.

Notes: * If the Project/Thesis is **CONFIDENTIAL** or **RESTRICTED**, please attach together as annexure a letter from the organisation with the period and reasons of confidentiality and restriction.

[The instrument was duly prepared by The Centre for Academic Information Services]

PERAKUAN

Saya mengesahkan bahawa tesis **Perubahan Amalan Ritual Miring dalam Masyarakat Iban di Kanowit, Sibul, Sarawak** ini adalah berdasarkan hasil kerja saya sendiri dengan bantuan mendapatkan maklumat daripada sumber-sumber yang diberitahu di dalam perakuan. Tesis ini tidak pernah diterima untuk sebarang ijazah dan tidak dikemukakan secara serentak bagi sebarang percalonan ijazah lain.

(Nik Azma Binti Nik Day)

No. Matrik: 15020360

Tarikh:

PENGHARGAAN

Bersyukur ke hadrat Ilahi dengan limpah dan kurnia-Nya dapat saya menyiapkan penyelidikan ini yang bertajuk Perubahan Amalan Ritual Miring dalam Masyarakat Iban di Kanowit, Sibuloh, Sarawak dengan jayanya.

Dikeempatan ini saya ingin menyampaikan ucapan terima kasih kepada penyelia saya, Dr. Elena Gregoria Chai Chin Fern kerana banyak memberi tunjuk ajar, nasihat dan sentiasa menyokong saya dalam apa jua perkara sama ada dari segi keringat mahupun dorongan kepada saya terutamanya sepanjang kajian ini dijalankan. Peranan beliau bukan sahaja sebagai seorang penyelia tetapi merupakan seorang mentor dan juga kawan kepada saya yang mana sama-sama bekerjasama untuk memastikan kajian ini berjalan lancar. Malah, kajian ini juga mungkin tidak dapat dihasilkan tanpa komen yang tidak terhad lagi bernas daripada beliau. Terima kasih yang tidak terhingga saya ucapkan di atas penglibatan, komitmen serta galakan yang beliau berikan sepanjang kajian ini dijalankan.

Tidak dilupakan juga kepada sahabat baik saya iaitu Iris Ng Pei Yi dan Robinson Benedict. Ingin saya ucapkan jutaan terima kasih kepada mereka berdua di atas segala sokongan, bantuan serta idea yang dikongsikan untuk penambah baik kajian ini. Segala bantuan dan perkongsian pendapat yang diberikan sepanjang proses kajian lapangan untuk mendapatkan data di semua kawasan kajian amat saya hargai dan akan dikenang sepanjang hayat. Kepada keluarga angkat saya terutamanya En. Musa Anak Alang dan isteri Pn. Jeniffer Anak Peter serta ahli keluarga yang lain, jutaan terima kasih saya ucapkan kerana membenarkan saya dan kawan baik saya untuk tinggal bersama di dalam rumah panjang sepanjang kajian ini dijalankan. Tanpa bantuan kalian semua, mungkin saya tidak berpeluang merasai pengalaman tinggal di dalam rumah panjang dan mendalami budaya,

adat dan tatacara hidup masyarakat Iban. Diharapkan juga, hubungan kekeluargaan yang terjalin ini akan berkekalan untuk selamanya.

Kepada semua informan yang terlibat di dalam kajian ini yang terdiri daripada Tuai-tuai rumah, penghuni rumah panjang dan ketua upacara di setiap kawasan kajian yang telah saya lawati, dengan rasa rendah diri saya ingin ucapkan jutaan terima kasih di atas kerjasama, maklumat dan bantuan yang diberikan sepanjang saya menjalankan penyelidikan ini. Malah, sifat dan keperibadian yang kalian tunjukkan juga buatkan saya lebih selesa untuk bergaul dan mendalami adat dan budaya masyarakat Iban. Perbezaan agama, adat dan budaya antara saya dan para informan yang terdiri daripada masyarakat Iban tidak memberi halangan untuk kami saling bekerjasama dalam menjayakan kajian ini. Pengalaman yang berharga ini, mungkin tidak dapat saya perolehi jika tidak berada di bumi kenyalang ini.

Akhir sekali, terima kasih yang tidak terhingga kepada keluarga dan juga kedua ibu bapa yang saya hormati iaitu En. Nik Day Bin Che Ali dan Pn. Raihan Binti Salleh atas semua nasihat, bantuan kewangan dan juga disiplin yang diterapkan di dalam diri saya selama ini. Tanpa kedua ibu bapa saya, mungkin saya tidak mempunyai peluang untuk menyelesaikan pengajian peringkat sarjana saya dan penyelidikan ini. Seterusnya kepada semua adik beradik saya, terima kasih diucapkan untuk segalanya diatas sokongan serta bantuan yang tidak terhingga daripada kalian semua. Terima kasih semuanya dan saya amat hormati.

Sekian, terima kasih.

ABSTRAK

Kajian ini membincangkan tentang perubahan yang berlaku di dalam pengamalan ritual *miring* masyarakat Iban yang masih lagi percaya dan berpengang teguh dengan agama adat. Pengamalan ritual *miring* adalah satu upacara keagamaan mengikut kepercayaan adat untuk memohon pertolongan daripada *Petara* bagi memakbulkan sesuatu niat melalui persembahan (*offerings*) seperti makanan yang diletakkan di dalam *piring*. Konsep perubahan yang dinyatakan di dalam kajian ini bukan sahaja dinilai dari segi bahan ritual yang digunakan tetapi turut dilihat berdasarkan siapakah pengamalnya pada masa kini, adakah masyarakat Iban yang masih beragama adat atau mereka yang telah memeluk agama Kristian. Selain itu juga, perbezaan niat dan tujuan menjalankan ritual *miring* ini juga pada masa dahulu berbanding sekarang turut diambil kira sebagai satu perubahan yang telah berlaku di dalam pengamalan ritual ini. Perubahan-perubahan yang telah dikenal pasti dan dinyatakan di dalam kajian ini sememangnya turut memberi kesan kepada persepsi masyarakat sekarang terutamanya golongan muda tentang agama adat dan juga kepercayaan tradisi masyarakat Iban pada masa dahulu. Hal ini kerana, pengamalan ritual *miring* pada masa kini bukan sahaja semakin kurang diamalkan tetapi tatacara pengamalannya tidak dilakukan sepertimana adat dan cara masyarakat dahulu yang mana boleh mengubah tanggapan seseorang yang baru mengetahui tentang ritual *miring* ini dan juga agama adat. Oleh itu, bagi mengetahui secara menyeluruh tentang perubahan pengamalan ritual *miring* ini, pengkaji telah mengumpulkan data kualitatif melalui temu bual dan pemerhatian di 21 buah rumah panjang masyarakat Iban di kawasan Kanowit, Sibuh. Tuai rumah dan penghuni telah di temu bual tentang pendapat dan pengalaman mereka tentang pengamalan ritual *miring*. Maklumat berkaitan proses ritual yang

dijalankan telah dikumpulkan untuk menjelaskan perubahan yang terjadi terhadap ritual *miring* dalam masyarakat Iban pada masa kini. Perubahan yang berlaku terhadap pengamalan ritual *miring* ini juga boleh dikatakan dipengaruhi oleh pertukaran agama iaitu daripada agama adat kepada agama Kristian dan juga pengaruh modenisasi pada masa kini. Namun begitu, hasil kajian ini turut mendapati bahawa terdapat masyarakat Iban pada masa kini yang masih lagi percaya dengan agama adat menerusi pengamalan ritual *miring* dalam kehidupan seharian mereka walaupun mereka telah menganut agama Kristian.

Kata kunci: Agama adat, *miring*, kepercayaan tradisi, ritual, perubahan, persembahan,

Petara

Change in Miring Ritual among Iban Communities at Kanowit, Sibul, Sarawak

ABSTRACT

This study examines changes among the miring ritual practiced by Iban community who still believe and practice the traditional “adat” religion. The practice of miring is a form of religious ceremony that held in accordance to the “adat” belief to seek help from “Petara” to fulfil a particular wish by giving some offerings like food that are placed in plates (piring). The concept of changes in this study is examined from the context of ingredients used as offerings to “Petara” during the ritual as well as from the aspect of the role of community who practise it today, whether such belief is practiced by the Iban community who believe in “adat” religion or those who have converted themselves in Christianity. On top of that, discretion between the purpose and objectives for holding miring ritual in the past and present time are also fallen into the discussion on the concept of changing in practice of miring ritual from the past to present. The changes identified in this study could bring some impacts to the society today, particularly among the teenagers on their perspective towards “adat” religion and also traditional Iban belief in the past. Noting that the practice of miring ritual today is getting lesser, some practice which do not follow the traditional way in every detail of the ritual could actually lead to a change in view especially to people who wish to learn and know about the miring ritual and “adat” belief. Hence, in order to grasp a comprehensive understanding on these changes happened to miring ritual, researcher has carried out qualitative data collection via in-depth interview and observation at 21 Iban longhouses in Kanowit, Sibul. Tuai rumah (Headman) of each longhouse were interviewed on the view and experience regarding the practice of miring ritual. Information on the process of ritual carried out are documented

in order to portrait a better understanding on changes that occurred in miring ritual among the Iban community Iban. Such changes on the practices of miring ritual could be influenced by the conversion of religion i.e. from “adat” religion to Christianity as well as the influence of modernization. Nonetheless, this study also found that there are a number of Iban community who are still believe in the “adat” religion, practicing miring ritual despite of their conversion into Christianity.

Keywords: *“Adat” religion, miring, traditional belief, ritual, changes, offerings, Petara*

ISI KANDUNGAN

Muka Surat

PERAKUAN	i
PENGHARGAAN	ii
ABSTRAK	iv
ABSTRACT	vi
ISI KANDUNGAN	viii
SENARAI JADUAL	xvi
SENARAI RAJAH	xvii
SENARAI GAMBAR	xix
SENARAI SINGKATAN	xxxiii
BAB 1: PENGENALAN	1
1.1 Pendahuluan	1
1.2 Definisi Ritual	2
1.2.1 Ritual.....	2
1.2.2 Definisi ritual dalam konteks global	3
1.2.3 Definisi ritual dalam konteks masyarakat setempat	4
1.3 Latar Belakang Kajian	6
1.3.1 Ritual <i>miring</i> dan masyarakat Iban.....	6

1.3.2 <i>Petara</i> (Tuhan) dalam kepercayaan masyarakat Iban.....	7
1.3.3 Hubungan masyarakat Iban dengan ‘kuasa luar biasa’ dan cara berhubung	10
1.3.4 Fungsi dan tujuan ritual <i>miring</i> dijalankan dalam masyarakat Iban	11
1.3.5 Jenis-jenis hidangan <i>piring</i>	11
1.3.6 Bahan-bahan yang dihidangkan di dalam <i>piring</i> untuk dipersembahkan.....	13
1.4 Rangka Kerja Konseptual Kajian	15
1.4.1 Faktor Difusi.....	16
1.4.2 Faktor Akulturasi.....	16
1.4.3 Perubahan sosial masyarakat Iban.....	17
1.5 Hipotesis	18
1.6 Permasalahan Kajian	19
1.6.1 Penghijrahan penduduk kawasan luar bandar ke kawasan bandar	19
1.6.2 Modenisasi dan agama.....	21
1.7 Persoalan Kajian.....	25
1.8 Objektif Kajian	25
1.9 Kepentingan Kajian	26
1.9.1 Rujukan akademik	26
1.9.2 Menyumbang kepada pemahaman tentang agama dan kepercayaan etnik di Sarawak.....	26
1.10 Kesimpulan.....	27

BAB 2: SOROTAN LITERATUR	28
2.1 Pendahuluan	28
2.2 Asal Usul Masyarakat Iban di Sarawak.....	28
2.3 Agama dan Kepercayaan Tradisional.....	30
2.4 Ritual <i>Miring</i> : Manifestasi Agama dan Kepercayaan Tradisional Iban	31
2.5 Faktor Penyumbang Kepada Perubahan Terhadap Ritual Tradisional Masyarakat Iban	34
2.5.1 Faktor dalaman	34
2.5.2 Faktor luaran.....	36
2.6 Kesimpulan.....	38
 BAB 3: METODOLOGI	 39
3.1 Pendahuluan	39
3.2 Pendekatan Kajian	40
3.3 Prosedur Pengumpulan Data	40
3.3.1 Data primer	41
3.3.1.1 Temu bual secara kumpulan fokus (<i>Focus group discussion-FGD</i>).....	41
3.3.1.2 Pemerhatian.....	42
3.3.1.3 Rakaman dan catatan harian.....	43
3.4 Lokasi Kajian.....	45
3.4.1 Daerah Kanowit, Sibul, Sarawak	45

3.4.2 Faktor-faktor pemilihan kawasan kajian.....	46
3.5 Proses Sebelum Kajian Lapangan dan Pengumpulan Data Dijalankan.	48
3.5.1 Pemerhatian awal pengkaji	50
3.5.2 Pembahagian kawasan kajian	52
3.5.3 Kawasan kajian dan senarai rumah panjang.....	54
3.6 Proses Semasa Kajian Lapangan dan Pengumpulan Data Dijalankan	55
3.7 Populasi Kajian.....	57
3.8 Etika Kajian	58
3.8.1 Keobjektifan dalam penyelidikan	58
3.8.2 Hormat kepada informan atau pemberi maklumat	59
3.8.3 Bersifat terus terang dengan informan.....	59
3.9 Batasan Kajian.....	60
3.9.1 Masalah pengangkutan dan penginapan	60
3.9.2 Bahasa komunikasi atau pertuturan	62
3.9.3 Sebagai orang luar bidang atau ' <i>Outsider</i> '	63
3.9.4 Bersifat prasangka atau prejudis	64
3.10 Kesimpulan.....	65
BAB 4: DAPATAN DAN ANALISIS KAJIAN	66
4.1 Pendahuluan	66
4.2 Latar Belakang Dapatan Data.....	67

4.2.1 Profil kampung dan rumah panjang	67
4.2.1.1 Rantau Kemiding, Kanowit.....	67
(a) Rumah Benjamin Angki.	67
4.2.1.2 Nanga Lipus, Kanowit.....	71
(a) Rumah Andreas Anak Nibong.....	71
(b) Rumah Morris Anak Baja.....	73
(c) Rumah Leo Anak Bakum	75
4.2.1.3 Skauw, Kanowit	76
(a) Rumah Henry Anak Duit	76
4.2.1.4 Ranan, Kanowit.....	78
(a) Rumah Jelani Anak Jegalang.....	78
4.2.1.5 Nanga Mam, Kanowit	79
(a) Rumah Chua Anak Paulus	79
(b) Rumah Lolita Anak Stanley Sungi	81
(c) Rumah Vesten Teglan Anak Peter.....	83
4.2.1.6 Teluk Batu Luking, Kanowit.....	85
(a) Rumah Barnabas Anak Rovat.....	85
(b) Johnny Kadok Anak David.....	87
4.2.1.7 Poi, Kanowit.....	88
(a) Rumah Meluda Anak Ajang	89
(b) Rumah Usop Anak Gerinang	90

(c) Rumah Muran (Nanga Menalun).....	92
4.2.1.8 Nanga Ngungun, Kanowit.....	93
(a) Rumah Andrew Balun Anak Chabo	94
(b) Rumah Jabu Anak Tawai.....	95
(c) Rumah Seli Anak Ukit.....	97
(d) Rumah Magai Anak Sawing.....	98
4.2.1.9 Nanga Ngemah, Kanowit	100
(a) Rumah Merom Anak Serukan	100
4.2.1.10 Nanga Dap, Kanowit	103
(a) Rumah Bennet Ringgit Anak Bubong	103
4.2.1.11 Nanga Nirok, Kanowit	106
(a) Rumah Anthony Anak Ajut	106
4.2.2 Kategori informan.....	109
4.2.3 Jantina informan	110
4.3 Analisis dan Dapatan Kajian	111
4.3.1 Tatacara pelaksanaan ritual <i>miring</i>	113
4.3.1.1 Peranan <i>lemambang</i> dalam pelaksanaan ritual masyarakat Iban	124
4.3.2 Ritual <i>miring</i> yang pernah pengkaji sertai sepanjang kajian lapangan.....	125
4.3.3 Objektif 1	127
4.3.3.1 Perubahan dari segi aspek <i>material</i> dan <i>non-material</i>	127
1) Aspek <i>material</i>	127

a) Bahan-bahan dan peralatan yang digunakan di dalam ritual <i>miring</i>	127
1) Ritual <i>miring</i> di dalam sambutan Gawai Mahligai (Cara tradisional).....	130
2) Ritual <i>miring</i> sewaktu perayaan gawai (Cara kontemporari)	137
2) Aspek <i>non-material</i>	144
a) Proses-proses menjalankan ritual <i>miring</i> di dalam perayaan atau upacara tertentu.....	144
b) Niat dan tujuan melakukan upacara <i>miring</i> pada masa kini berbanding dahulu	144
c) Konsep <i>miring</i> hanya sebagai simbolik adat tradisi masyarakat Iban	145
d) Kepesongan niat untuk kepentingan diri sendiri (Kemenangan judi dan nombor ekor).....	151
e) Hidangan <i>piring 8</i> dalam ritual <i>miring</i>	156
4.3.4 Objektif 2	164
4.3.4.1 Faktor dalaman.....	164
a) Pertukaran agama (Daripada agama adat kepada agama Kristian).....	164
b) Ritual <i>miring</i> merupakan adat warisan masyarakat Iban dan bukannya ibadah wajib sesuatu agama	177
4.3.4.2 Faktor luaran	179
a) Penghijrahan penghuni rumah panjang: Penghijrahan penduduk kawasan luar bandar ke kawasan bandar	180
b) Pemodenan dan perkembangan teknologi.....	184

4.3.5 Objektif 3.....	188
4.3.5.1 Kesan terhadap pengamalan ritual <i>miring</i>	188
a) Pelaksanaan ritual <i>miring</i> diketuai oleh golongan wanita (Dewasa).....	188
4.3.5.2 Langkah yang diambil dalam melestarikan adat dan kepercayaan tradisi.	193
a) Menggunakan ‘konsep’ <i>miring</i> untuk hidangan tetamu semasa sembahyang bilik	193
4.4 Kesimpulan.....	195
BAB 5: KESIMPULAN DAN CADANGAN	196
5.1 Pendahuluan	196
5.2 Cadangan	196
5.2.1 Kajian menyeluruh tentang ritual <i>miring</i>	197
5.2.2 Masyarakat Iban perlu memelihara dan memulihara adat dan budaya tradisi.....	198
5.3 Kesimpulan Kajian	201
RUJUKAN	208
LAMPIRAN	211

SENARAI JADUAL

Muka Surat

Jadual 3.1	Senarai rumah panjang di setiap kawasan kajian yang telah dilawati.....	54
Jadual 4.1	Menunjukkan aturan bahan-bahan yang perlu diletakkan di dalam <i>piring</i> semasa upacara <i>miring</i> dijalankan.....	121
Jadual 4.2	Menunjukkan beberapa contoh ritual <i>miring</i> yang pernah pengkaji sertai sama ada mengikut cara tradisional mahupun yang telah dikontemporarikan.....	126
Jadual 4.3	Menunjukkan bahan-bahan yang diletakkan di dalam <i>piring</i> mengikut cara tradisional dan yang telah dikontemporarikan (di ubah suai).....	128
Jadual 4.4	Menunjukkan perbezaan pendapat tentang persembahan <i>piring</i> 8 mengikut pandangan daripada 3 golongan informan.	157
Jadual 4.5	Agama yang dianuti dan juga perayaan serta ritual yang dijalankan di setiap rumah panjang yang telah dilawati di dalam kawasan kajian	165
Jadual 4.6	Perbandingan antara proses ritual yang masih lagi dikekalkan dan juga telah mengalami perubahan berdasarkan agama adat dan juga agama Kristian.....	170

SENARAI RAJAH

Muka Surat

Rajah 1.1	Rajah menunjukkan satu kerangka konsep yang digunakan sebagai panduan di dalam kajian ini.....	15
Rajah 3.1	Rajah menunjukkan daerah Kanowit yang telah dipilih sebagai kawasan kajian yang juga merupakan penempatan awal masyarakat Iban.....	45
Rajah 3.2	Rajah menunjukkan rangka proses yang dilakukan oleh pengkaji sebelum kajian lapangan dan pengumpulan data dijalankan	48
Rajah 3.3	Rajah menunjukkan kawasan kajian telah dibahagikan kepada dua bahagian iaitu bahagian A dan bahagian B.....	52
Rajah 3.4	Rajah menunjukkan rangka proses yang dilakukan oleh pengkaji semasa lapangan kajian dan pengumpulan data dijalankan.....	55
Rajah 4.1	Kategori informan yang telah di temu bual oleh pengkaji, 17% mewakili informan kunci dan 83% pula mewakili penduduk tempatan..	109
Rajah 4.2	Menunjukkan jantina informan yang telah di temu bual oleh pengkaji bagi kategori Tuai rumah, golongan lelaki lebih tinggi berbanding perempuan manakala bagi kategori penduduk tempatan pula, golongan perempuan lebih tinggi daripada golongan lelaki.....	110

Rajah 4.3	Rajah menunjukkan kategori informan yang telah dikenal pasti oleh pengkaji semasa menjalankan temu bual secara berkumpulan fokus.....	112
Rajah 4.4	Rajah menunjukkan faktor penyumbang kepada perubahan ritual <i>miring</i> yang berlaku di dalam masyarakat Iban.. ..	113

SENARAI GAMBAR

Muka Surat

- Gambar 4.1 Bahagian hadapan rumah panjang Benjamin Angki yang mempunyai 63 pintu..... 69
- Gambar 4.2 Antara aktiviti harian penghuni di rumah panjang iaitu berkebun, mengutip sayuran dan memancing.. 69
- Gambar 4.3 Menanam padi dan juga mengikuti program *Homestay* merupakan antara sumber pendapatan penghuni di Rumah Benjamin Angki..... 70
- Gambar 4.4 Antara aktiviti-aktiviti yang dijalankan di dalam program *Homestay* untuk tarikan para pelancong.....70
- Gambar 4.5 Bahagian *ruai* Rumah Andreas yang baru dibina selepas kebakaran yang terjadi pada tahun 1998.....72
- Gambar 4.6 Sebelah kiri merupakan buluh yang digunakan untuk menghasilkan kraftangan seperti gambar sebelah kanan yang merupakan salah satu sumber pendapatan suri rumah..... 72
- Gambar 4.7 Bahagian hadapan Rumah Morris yang juga bersebelahan dengan Sungai Kanowit.... 73
- Gambar 4.8 Antara bukti yang menunjukkan penghuni-penghuni di Rumah Morris masih lagi berpegang teguh dengan adat dan kepercayaan tradisi..... 74
- Gambar 4.9 Terdapat juga beberapa keluarga di Rumah Morris yang telah menganut